

Szókratész, az ürügy

A profán hasonlat telitalál: mint a bögoly az óriás lovat, Szókratész úgy csipked, nyugtalanítja, ébren tartja az atheniakat. Fékezhetetlen igazságkutatója, a változó valósággal dinamikus együttmozgó gondolkodása az, ami változhatatlan; ilyen a természete.

Azt gondolhatnánk, hogy az emberiség történetének e korai szakaszától máig amúgy is nagy becsben tartott bölcs ember újra elénk állítása, a példaadás volt a célja a darab írójának, *Edvard Radzsin* színdarabjának; és persze *Mihályi Imre* tévéjátékának, amelyet a Budapesti Művészeti Hetek bemutatói között csütörtökön láttunk. Csak hogy a *Beszélgések Szókratész* nem éppen a főszereplőjéről szól, legalábbis nem a görög gondolkodó személye az érdekes benne. Hiszen erkölcsi nagyságáról, szep ember példájáról az eltelt századok alatt sem feledkezünk meg, a gondolkodás történetének halált válaló hősei között tiszteljük. Szókratész személye: ürügy. Az az író célja, hogy általános érvényű, egyszerűségi roppant időszaki magatartásmoделleket (gondolkodásbeli, etikai és cselekvő mintákat) rajzoljon fel; ezek kiforrásának mechanizmusát, és az egymással való ütközésüket bemutatva „megcsokkedje” a hallgatót-nézőt: figyeljen, gondolkodjon, válasszon és úgy éljen!

Tiszta, feszes szerkezetű, kiforrott gondolatosságú dráma a *Beszélgések Szókratész*: az eszmék sorsáról, szerepéről. A hétköznapi valóságáról is tehát. Az imént úgy mondtuk: Szókratész — ürügy. De soha ilyen frapáns választást! A tévéjáték hőse ugyanis nem valami eszményített, absztrakt figura, aki túl általános bölcseségeket mondogat, hanem eseti, gondolkodás-barázdált arcú, hús-vér öregember. Mihályi és gesztusai sajátosak, természetesek és rokonszenvesek egyszerre. Milyen jellemzők egy emelkedett

gondolkodású, szilárdan etikus és emberien esendő, élettapasztalt öregre. A drámai helyzetben — bírái elé állítása, fogsága és elítéltetése — mint villámfény, hamisítatlanul rajzolódhat ki valós lénye, jelleme. Nemcsak a mondataiból; a viselkedéséből, vélt vagy valódi barátaival, tanítványokkal, családijához, ellenfeleivel való viszonyából. És megfordítva, egyszerűségi azoké is. Vagyis: az eszmék sorsáról, mindennapokat alakító szerepéről nem valami éteri, levegőben röpködő, elvont példabeszéd-sorozat hallik a játékokban; a meglehetősen átfogó, súlyos gondolati anyag természetesen közvetlenségű „bomlik ki”, együtt egy élettel, valószerű, hihető és elhíthető erejű szituációval történettel. Ez a darab nagy erénye: mentes az „életfelelő” nélküli gondolati kalandozástól, a szajbarágó, didaktikus mesterkedéstől. Az adott helyzetben hiteles magatartásokkal, azonosulásra és elismerésre készítő, hétköznapi emberi viselkedésmódok révén indít arra: gondolkodjunk, mi a kár, ha az eszméből dogma lesz; ha egyén vagy csoport rossz céljaihoz sajátítja, ferdíti és merevíti, erőszakosan megfosztja természetétől, a megújulás lehetőségétől. Hogy meddig tűri a ló a bögolyt, és hogyan próbál megszabadulni tőle, milyen a párharc természetű és mennyire kiszámítható a kimenetele vagyis: összefér-e hatalom égiségével, és a létharcban hogyan maradjon ember az ember.

A tévéjáték hatáselemei között a tévében, sajnos, ritkán tapasztalható dramaturgiai pontosságot (nyilván a mű írói megformáltsága so-

kat segített) kell elsőként említenünk; mintha fogaske-rekek kapcsolódnak egymáshoz, és biztosítják a gépezet pontos járását, gyorsulását — úgy szövődtek beszélgetések-cselekvések a játékban, kötődtek egymáshoz figurák. Mihályi Imre merész választással bízta *Kállai Ferenc*re a főszerepet; a színész játéka örömteli meglepetés. Sehol egy kállais manír, „csak” Szókratész (és mai gondolkodó utódok) intellektusa és embersége világított. Akár az összes többi szereplő nevét ide írhatnánk, de igazságosabb lenne egyenkénti elemzéssel rámutatni: ha egy szerep valóban „megírta”, ha konkrét-valóságos, ugyanakkor asszociációra ingerlő a figura — a színész legalábbis „szinten teljesít”. *Sulyok Erzsébet*

Az októberi Kincskereső

A napokban jelent meg a Kincskereső című ifjúsági irodalmi folyóirat októberi száma. A lap emlékezteti az ifjú olvasókat az *ősi történelmi eseményekre*. Az 1849-es szabadságharc derékbatörésére emlékeztet *Ibsen Magyarországhoz* című verse. Az *őszirózsás forradalom* 60. évfordulóját *Hegedűs Géza* *Akik vörös grófnak neveztek* című művének részlete közölte, míg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulóját *Jeszenyin* egy szép versével üdvözli a Kincskereső. Száz éve született a magyar prózafordulat egyik kiemelkedő alakja, *Krúdy Gyula*, akinek a törpe trombitás című novellája a *Viadalok...* rovat mostani darabja. Az Irodalmi és Művelődési Minisztérium kiadványának paradijsomát, *Nyíregyházát* mutatja be *Ka-*

Pályaválasztási hetek

Ma délután 3 órakor *Kovács Imre*, a Csongrád megyei tanács elnökének általános helyettese nyitja meg Szegeden, a Technika Házában azt a rendezvénysorozatot, mely a megye több tízezer végzés előtt álló általános és középiskolás diákjának legnagyobb gondjában, a továbbtanulásban ad segítséget. A megyei pályaválasztási hetek megnyitója után *Kiss János*, a Munkaügyi Minisztérium főosztályvezetője tart előadást *Pályaválasztás — munkaerő-gazdálkodás* címmel.

Nyolcvan éve született Kotvics József

(1898–1944)

A két világháború közötti korszak kutatója igen nagy számban talál olyan iratokat, melyek a munkásság kéréseit, követeléseit, panaszait és indítványait tartalmazzák. Azokban a helységekből, ahol az értelmiségiek nem kapcsolódtak be a munkásság küzdelmeibe, mint például Szentesen is, ezeket a beadványokat az egyszerű munkások maguk szerkesztették, fogalmazták és írták. A csodálatos az, hogy a dokumentumok logikai felépítettségéből, történelmi, filozófiai ismeretekkel alátámasztott érvelési bázisából, gördülékeny, világos stílusából senki sem mondaná meg, hogy azt 3-4 elemi végzett munkásember írták. Ilyen emberek igen sokan akadtak a két világháború közötti szentesi munkásmozgalomban, de ezek közül is kiemelkedett *Kotvics József* kubikos, akinek a mai napon ünnepeleik születésének 80. évfordulóját.

A volt harcosársak és barátok visszaemlékezései szerint, *Kotvics József* olyan ember volt, aki mindent megakart ismerni és érteni, még a legelvontabb tanulmányokat is. Szeretgázó érdeklődéséből adódott, hogy „összevissza” olvasott, sokat és sokfelé. Legendás hírvé vált, tudását önérelelőből, önképzéssel, autodidakta módon szerezte. Jellemző, hogy néhány hónap alatt egészen jól elsajátította az eszperantó nyelvet, s ezzel a munkájeszperantista mozgalom egyik első képviselője lett Szentesen. Ismerte és alkalmazni is tudta a legbonyolultabb matematikai műveleteket. A társadalomtudományok közül, különösen a filozófiában és a közgazdaságban volt tájékozott.

Felhalmozott ismereteit nem tartogatta magában. Elméleti ismereteit és a földmunkásság körében meglévő tekintélyét a szentesi földmunkásmozgalomban is kamatoztatta, melybe már egészen fiatalon bekapcsolódott. A Tanácsköztársaság leverése után a helyi földmunkásszervezet alelnöke, nem sokkal később pedig elnöke lett. *Kotvics József* az elnök, akkor is, amikor az 1920-as évek végén megindult az országos méretű hajszja a vidéki földmunkásszervezetek háttérbe szorítására, felszámolására. Mint vezetőt, *Kotvicsot* is állandó megfigyelés alá helyezték, kopókkal, besúgókkal vették kö-

rül. A rendőrök munkáját hamarosan siker koronázta. 1929 decemberében a kezükbe került egy postai küldemény, mely *Kotvics József* címére érkezett. A csomag tartalma, egy Párizsban szerkesztett és Lipcsében kiadott kommunista propagandaanyag volt. A küldeményt, melynek megérkezését *Kotvics* előtt titokban tartották, elkobozták, *Kotvics* megfigyelését pedig megkettőzték.

Ennek következtében *Kotvics* személye túlságosan központi pontba került. Kérdettket vették a hatósági zaklatások. Ezt úgy igyekezett elkerülni, hogy egyre több vidéki munkát vállalt, távol tartva magát Szentestől. A földmunkák téli szünetében azonban mindig hazalépett, s folytatta a mozgalmi munkát. Így például 1929. január 20–21-i hódmezővásárhelyi földmunkás konferencián, mint szentesi küldött vett részt, s ő volt az egyik azonos is. Erről a konferenciáról írta tanulmányában *Bárány Ferenc* azt, hogy: „... a kongresszus alaphangját nem az országos vezetőszék válogatottan jobboldali képviselői (Peyer, Szeder, Kéthly...), hanem megyénk baloldali küldöttei adták meg...” *Kotvics József* kétségtelenül az utóbbiak táborába tartozott.

A tavasz beálltával ismét összehajította a „betyárbutort”, benne az elmaradhatatlan könyvekkel, s ment oda, ahol éppen kubikmunka akad. Hosszú távollétei ellenére a szentesi elvtársai mindig számítottak rá. Ezt bizonyítja az is, hogy szociáldemokrata jelöltként indították az 1932. decemberi városi képviselőtestületi választásokon, mely alkalommal meg is választották városi képviselőnek. 1935-ben a Szocialdemokrata Párt helyi szervezetének elnökévé is őt választották meg. Ezt volt *Kotvics József* utolsó szentesi funkciója. A zaklatások következtében helyzete egyre nehezebbé vált, mely arra készítette, hogy elköltözzön Szentestől. Nagytényben telepedett le, ahol egy hizlaldában dolgozott. Ettől kezdve szentesi kapcsolatai megszüntek. Volt barátai és harcosársai csak a felszabadulás után tudták meg, hogy *Kotvics József* már 1944-ben meghalt, 46 éves korában.

Labádi Lajos

Csak elválnak csendben...

Mindig az izgalmas igazán — ami a számok mögött van. Talán mindnyájunknál jobban tudja ezt *Bakonyi Péter*, akinek idősebb korában jelentkező műsora ezzel a címmel kerül a rádióadásba. Múlt héten hétfőn este a Kossuth adón a téma az „igen” — ha szét-szakít volt. Vagyis: a válások.

Magyarországon tavaly minden századik házasságot felbontottak. Évente átlagosan 27–28 ezer válás történik országunkban. A válások száma a megkötött házasságok egynegyede. A világranglistán csak az USA, Svédország és Dánia előz meg bennünket. Legalább 50 ezer felnőttet érintenek a fenti tények. Es csaknem ugyanennyi gyereket, *Klinger András* szociológus szerint a meggondolatlan házasságkötések, nem megfelelő párválasztások a válások egyharmadát indokolják. (Arányuk egyre növekszik.) Az elhanyagolt ötévesesben fő érv. Az iszákosság-durvaság kétharmad részben. Marad a többi (például szexuális diszharmonia) — körülbelül tíz százalék. Felmérés nem készíthető arról, hogy a lakásvizonyok mennyit nyomnak a latban. Erre a legtöbben nem hivatkoznak.

Ha ismer a szakterminológia szociológus rádióműsora, úgy *Bakonyi Péter* az. Eddig a számok (érdemesnek tartottuk elismételni őket, talán nem is lehet elégszer), azután az okok, az összetevők, a „mögöttes” magyarázatok keresése. Jogász, szociológus, pszichológus próbált válaszolni. Sejtései: nem volt valami egy-

ben megindultak, többféle irányban „elvittek” az emberi kapcsolatok minőségét. Megváltozott a nők társadalmi helyzete is, miként a válás feltételei is könnyebbé váltak. A fejlődés szükségletei és buktatói egyaránt sokat jelentenek. (A helyzet kicsit a *Veres Péter* által a hatvanas évek végén megfogalmazott megállapításhoz hasonlít: valójában — a számok mögött — a magyar nép száma nem nőtt, hanem csökkent.) Tény: komoly bajok vannak az érzelmi-érzelmény viszonyok körül. Melyeknek végső gyökeréig a műsor sem juthatott. Csak — tisztességes „szociográfia-adáshoz” méltóan — jelzett és próbált magyarázni is.

Igaz, a számok szerint az elváltak általában újra megházasodnak. De *hogy* közben bennük mi történik, s mindegy milyen következményekkel jár erkölcsleg, pedagógiailag (gyerekek), az már ismét a számok mögött van. Mint ahogy ott kellene lenni a társadalmi önismeret nagyobb erejének is.

D. L.

Régészeti hét

Az országos múzeumi és művelődési hónap harmadik hetét Szegeden a régészeti heteként ünteljük. A hét minden napján délután 5 órakor „árlatvezetést” tartanak a Móra Ferenc Múzeum Hunok, avarok, magyarok című kiállításán. Holnap, szerdán este 6 órakor Régészeti kutatások Csongrád megyében 1978-ban címmel dr. *Trogmayer Ottó* megyei mú-

zeumigazgató tart előadást. Csütörtökön a *Beszélgések* kortárs tudósokkal című sorozat keretében este 6 órakor a múzeum dísztermében *Fodor István* régész, a Nemzeti Múzeum osztályvezetője lesz a program vendége. Október 20-án, pénteken este 6 órakor pedig régészeti tematikájú kisfilmek vetítésére kerül sor.

Pávákörök, citerások

Jó ötlet volt a kisteleki napok ürügyén megrendezni a járási amatőr művészeti csoportok kézfogóját. Jó ötlet, mert ha a közönség javarészt a közreműködők tetteik is ki, hiszen a mozgalomnak, amit jobb híján az önmagában sem elletmondásmentes amatőr művészet kifejezéssel illetünk, nem lehet közömbös a megnyilatkozás szervezett formája. Melyről a televízió ugyan látványosan gondoskodik, de nem gondoskodik elégszer ahhoz, hogy maguk az érintettek is érezzék, jó ügyet szolgálnak, mert a maguk kedvére tartják életben a népművészetet. A pávakörök és citerazenekarok családias rendezvényei ugyanis annak bizonyosságát szolgálják, hogy a folklor éppenáltalunk lesz élő, eleven hatású, akik úgy köz-

vetítik, hogy gőnyörködnek benne. A kisteleki *Árpád Gimnázium* kollégiumában vasárnap délelőtt hangulatos műsor keretében mustrálhatta egymást *Gyuris Sándor* bakti citerazenekere és a *Molnár István* vezette kisteleki pávakör, *Székely Istváné* balástyai asszonykórusa meg az ásatóhalmi *Komócsin István* citeraegyüttese. A helyi diákok tánclépéseire a részkei *Vastag Judit* pol-beat számai választottak a mórahalmi parasztkórus *Kalmár Ferencné* szakszerű irányításával az eredeti népdalok mellett megszólaltatta azoknak kórusműveket épített feldolgozásait is, míg a részkei táncmuzsika elsőpró temporementumára jelenetével egy déi-alföldi csutriba kalauzolt el, ahol minden együtt ta-

lálható a büfelejtő kikapcsolódáshoz: tánc és ének, zenés és zsendár, citera és petróleumpéncz, öreg és fiatal. Vetélkedők évadján, midőn az öntevékeny művészeti csoport is úgy ismerzik, hogy versenyszerűen föllévalahol, igazán jótékony hatású, ha a szereplők maguk és egymás szórakoztatására megmutathatják, mit csinálnak odahaza esténként, szabad idejükben, mivel foglalkoznak, mennyire jutottak. Jócskán a délutánba hallott, hogy oszlófélben a társaság, azon lamentált a balástyai rimfaragó asszony, miképpen szedi sorokba kalandos utazások történetét az E3-ösön. Aholig 1978 őszén sem hétköznapi kaland egy páva-körnek szomszédolni, a menetrendszerűvel...

N. L.